

بررسی وجوه اشتراک و افتراق اندیشه سیاسی جنبش حزب الله لبنان با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران

سید صالح موسوی

دانشجوی دکتری علوم سیاسی (مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی) دانشگاه شاهد، تهران، ایران
salehmusavi111@yahoo.com

مرتضی علویان

دانشیار علوم سیاسی (عضو هیأت علمی دانشگاه مازندران)، بابلسر، ایران
m.alavian@umz.ac.ir

چکیده

یکی از مهمترین جریان‌های تشیع که از اهمیت زیادی نیز برخوردار است، پرداختن به جنبه‌های افتراق و اشتراک انقلاب اسلامی ایران با گروه حزب الله لبنان و مقایسه آنها به لحاظ جریان تحول و روند فکری آنهاست. با توجه به استفاده از روش تاریخی - مقایسه‌ای که در این مقاله انجام گرفته است، این مقاله در پی پاسخ به این پرسش بوده که وجوه اشتراکات و افتراقات اندیشه‌های سیاسی حزب الله لبنان و انقلاب اسلامی ایران چیست؟ اولویت موضوعی مقاله سیزده شاخصه بارز است که به آن پرداخته خواهد شد. با توجه به شاخصه‌های بارز ذکر شده، حزب الله لبنان در تمامی شرایط و تحولات منطقه، به‌ویژه جهان اسلام به‌عنوان بازیگر فعال و هم سو با سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران نقشی پررنگ و اثرگذار را ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که انقلاب اسلامی ایران و حزب الله لبنان از نظر مبانی فکری و اعتقادی اشتراکات بسیار زیادی با یکدیگر داشته و می‌توان تنها تفاوت این دو را در ایجاد حکومت اسلامی تلقی نمود؛ چرا که رهبران جنبش حزب الله لبنان با توجه به شرایط خاص این کشور و فرهنگ و ادیان مختلفی که در این کشور حاکم بوده است در راستای ایجاد حکومت اسلامی توانسته‌اند به‌طور مؤثر عمل نمایند. جنبش حزب الله لبنان به‌عنوان متحد اصلی جمهوری اسلامی ایران، جزء تنها گروه اسلام‌گرای شیعه منطقه با قدمت طولانی بوده و تنها جنبش شیعی در منطقه خاورمیانه است که نظریه‌های بازتاب انقلاب اسلامی در این گروه به‌طور عملی پیاده‌سازی شده است.

واژگان کلیدی: اندیشه سیاسی، حزب الله، انقلاب اسلامی، لبنان، ایران.

مقدمه

یکی از مشهورترین و تأثیرگذارترین گروه‌های اسلام‌گرا که در دهه ۸۰ میلادی در جهان عرب ظهور کرد جنبش انقلابی حزب‌الله لبنان است. گروه حزب‌الله لبنان در اوایل سال‌های ۱۹۸۰ و با الهام از ایدئولوژی اسلام سیاسی امام خمینی در لبنان ظهور کرد. در زمان جنگ داخلی لبنان، شیعیان لبنان به احزاب چپ و قومی عرب بی‌اعتماد شده بودند و به دنبال اندیشه‌ای ثبات‌بخش، آرامش‌بخش و صلح‌طلب بودند که در سایه آن زندگی کنند. اصول، آرمان‌ها و آموزه‌های انقلاب اسلامی پاسخگوی این خواسته‌های شیعیان محروم، خسته و زخم‌دیده از جنگ داخلی بود؛ بنابراین طبیعی بود که در این شرایط شیعیان، به‌ویژه حزب‌الله لبنان، پذیرای آموزه‌های آرامش‌بخش و ثبات‌بخش انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و رهنمودهای امام خمینی شوند (خسروشیری و جوان، ۱۳۸۸: ۲۷).

با توجه به دارا بودن شانزده طایفه در کشور لبنان و مذاهب گوناگون، امتیازات سیاسی به‌تناسب نسبت جمعیتی سه طایفه بزرگ مسیحیان، شیعیان و اهل تسنن تقسیم‌بندی می‌گردد. با توجه به تأثیرات سیاسی لبنان که نشأت گرفته از فرقه‌گرایی در این کشور بوده، به نحوی قدرت سیاسی در این کشور به توازن فرقه‌ها ارتباط مستقیم داشته است؛ لذا تأثیرگذارترین عامل در ثبات سیاسی لبنان از همکاری این فرقه‌ها و رهبران آن به دست می‌آید (خشان، ۱۹۹۸: ۳۹).

در زمان پیروزی انقلاب اسلامی ایران، لبنان در آتش جنگ داخلی شعله‌ور بود، اما دولت ایران روابط خود را با این کشور بر اساس دفاع از استقرار صلح و ثبات در لبنان و حمایت از تمامیت ارضی آن در مقابل رژیم صهیونیستی ادامه داد. علاوه بر پیوندهای تاریخی (به‌خصوص بین علمای دینی دو کشور) همسایگی با کشور اسرائیل و پذیرش آوارگان فلسطینی، همچنین قرار گرفتن در معرض مداوم حملات نظامی اسرائیل، وجود حزب‌الله به‌عنوان یک جریان شیعی مقاوم و همسو با سیاست‌های و اهداف انقلاب ایران در منطقه از جمله ویژگی‌هایی است که موجب افزایش اهمیت لبنان و به‌ویژه حزب‌الله در سیاست خارجی کشورمان شد.

در حال حاضر حزب‌الله به‌عنوان یکی از تأثیرگذارترین نیروی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... در عرصه‌های مختلف لبنان است که نه تنها در لبنان بلکه در جبهه مقاومت و جهان اسلام نیز از چهره مقبولی برخوردار بوده و دبیر کل آن (سیدحسین نصرالله) از محبوبیت خاصی نزد ملت‌های مسلمان برخوردار است. دولت فعلی لبنان نیز با ائتلاف حزب‌الله با گروه‌های همسو به وجود آمده و ارتباط نزدیکی با جمهوری اسلامی ایران دارد. به‌رحال این پژوهش درصدد است

تا وجوه اشتراک و افتراق اندیشه سیاسی جنبش حزب‌الله لبنان با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران را بررسی کند.

پیشینه تحقیق

سید مهدی طاهری در مقاله‌ای تحت عنوان «تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر شیعیان لبنان با تأکید بر جنبش حزب‌الله» (۱۳۸۹)، انقلاب اسلامی را به‌عنوان نقطه آغاز خیزش بیداری اسلامی در نیمه دوم قرن بیستم دانسته و آن را نویدبخش دوره جدیدی از اسلام که شیعیان لبنان را به تکاپو واداشته است، می‌داند. از این‌رو، شیعیان لبنان (به‌ویژه حزب‌الله لبنان) با استفاده از ظرفیت‌های معنوی انقلاب اسلامی توانسته‌اند نقش فزاینده‌ای را در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی ایفا کنند. خواجه سروی و رحمتی نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «انقلاب اسلامی و گفتمان سیاسی شیعه در لبنان» (۱۳۹۲) با استفاده از روش گفتمان لا کلا و موف و نظریه بخش که به یک نوع آینده‌نگری در پخش نوآوری‌ها و پدیده‌ها می‌پردازد؛ تلاش می‌کنند تا مدلی ارائه دهند که در نتیجه آن فرضیه اصلی مقاله که عبارت است از اینکه، انقلاب اسلامی ایران با تأثیرگذاری خود موجب پویایی، فعال و انقلابی شدن اندیشه سیاسی تشیع در کشور لبنان شده است؛ ثابت می‌شود.

ذوالقدر و نظری در مقاله «بررسی رابطه ایران و لبنان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی» (۱۳۹۴)، بیان می‌کنند که لبنان به‌عنوان پایگاهی امن برای جمهوری اسلامی ایران جهت ادامه مبارزات علیه اسرائیل بوده و از همین رو منطقه را وارد جنگ‌های نیابتی می‌کند. منظور از جنگ‌های نیابتی در این برهه به نیابت از جمهوری اسلامی ایران و اسرائیل به نیابت از غرب به‌خصوص آمریکا است.

هاشم‌پور و پیروز حقیقی در مقاله‌ای تحت عنوان «هویت بخشی انقلاب اسلامی ایران به محور مقاومت اسلامی (مطالعه موردی: حزب‌الله لبنان)» (۱۴۰۰)، بیان می‌کنند که هویت اسلامی و شیعی انقلاب ایران با دارا بودن مؤلفه‌های قدرت نرم خود توانسته باعث هویت بخشی به جنبش شیعی حزب‌الله لبنان با تأکید بر روحیه شهادت طلبی، دین محوری، نمادگرایی شیعه، اعتقاد به ولایت فقیه، مبارزه با نظام سلطه در ابعاد منطقه‌ای گردد. نتایج نشان داده که مشخصه‌های فرهنگی، شیعی، سیاسی و جغرافیایی موجب توسعه هویت بخشی انقلاب اسلامی ایران به جنبش حزب‌الله لبنان گردیده است.

باقری نژاد و قاسمی در مقاله «تحلیل الگوی مقاومت در تفکر انقلاب اسلامی و حزب الله لبنان» (۱۴۰۱)، عنوان می‌کنند که همکاری متقابل ایران و حزب الله لبنان همکاری مثبت بوده؛ زیرا از یک سو بر اهمیت نقش جمهوری اسلامی ایران در حفظ موجودیت و قدرت یابی حزب الله تأکید می‌کند و از سوی دیگر، استدلال می‌شود که اگر باز یگر فرو ملی (نهضتی) همچون حزب الله در کنار ایران در محور مقاومت وجود نداشت، اکنون جمهوری اسلامی در شرایط بسیار دشوارتری برای مقابله با تهدیدات رژیم صهیونیستی، آمریکا، متحدان غربی و کشورهای محافظه کار منطقه مواجه بوده و مخاطرات امنیتی را به دنبال داشته که محور مقاومت موجب دفع آن شده و افزایش امنیت ملی ایران را منجر شده است. با توجه مقاله‌های ذکر شده در این حوزه، بیشتر موضوعات معطوف به تأثیر انقلاب اسلامی و هویت بخشی آن به عنوان یک گروه مقاومت اسلامی شیعی مطرح بوده که در این راستا جمهوری اسلامی ایران به عنوان محور مقاومت از این گروه‌ها حمایت می‌نماید. مقاله حاضر با توجه به علقه‌های عمیق بین این دو جریان، به وجوه اشتراک و افتراق اندیشه سیاسی جنبش حزب الله لبنان با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران می‌پردازد که بعد از بررسی به صورت مشهود مشخص می‌گردد که پیوند عمیقی از بُعد اندیشه سیاسی بین این دو برقرار بوده که این امر باعث تداوم عمیق این علقه می‌گردد.

۱. انقلاب اسلامی ایران

گفتمان انقلاب اسلامی ایران که با مرکزیت بخشیدن به اسلام و توجه به نقش آفرینی مردم در تحولات سیاسی - اجتماعی، همراه با هدایت‌گری رهبری حکیمانه، هوشمندانه، متعهدانه و دینی، یک نظام معنایی را تشکیل داد که در این نظام معنایی بر عدالت، آزادی توأم با مسئولیت، اخلاق‌مداری و معنویت‌گرایی، اجرای قوانین الهی، مبارزه با ظلم و استکبار، حمایت از مستضعفان، بیداری اسلامی، خودباوری، استقلال‌خواهی، پیشرفت همه‌جانبه و... تأکید می‌شود. گفتمان انقلاب اسلامی با مشکلات و چالش‌هایی روبرو است که توسط سردمداران گفتمان‌های رقیب ایجاد و گسترش می‌یابند تا ماهیت نظام سیاسی برآمده از این گفتمان را به انحای مختلف تضعیف کنند.

انقلاب اسلامی به دلیل ماهیت و رویکردهای خود، محیطی فراتر از محیط ملی را تحت تأثیر خود قرار داده است و شکل‌گیری گفتمان انقلاب اسلامی و نظام برآمده از آن (جمهوری اسلامی)، احیای اسلام سیاسی مبتنی بر آموزه‌های اسلام ناب را در دستور کار خود قرار داده

است و با گسترش این روحیه در جوامع اسلامی، ارزش‌ها، هنجارها، ایده‌ها و انگاره‌هایی متفاوت و متمایز از گفتمان غیردینی یا گفتمان‌های انحرافی منسوب به دین، مطرح شده است (حسینی زاده، ۱۳۸۶: ۲۰).

گفتمان انقلاب اسلامی با تأکید تلفیق دین و دولت موجب احیای نقش دین در عرصه بین‌الملل شده است. بازگشت دین و ارزش‌های دینی به روابط بین‌الملل صورت گرفته است و جریان‌های ضددینی و یا غیردینی فعال در روابط بین‌الملل را در نظریه و عمل به چالش کشیده است؛ از این رو، غربی‌ها با محوریت آمریکا از ابتدای شکل‌گیری گفتمان انقلاب اسلامی همواره به‌مواجهه و مقابله با انقلاب اسلامی و ارزش‌های آن پرداخته‌اند. آن‌ها با روش‌های مختلف و ابزارهای گوناگون همواره تلاش کرده‌اند تا گفتمان انقلاب اسلامی را از بین ببرند که این نگاه امروزه در چهارچوب براندازی نرم، اسلام‌هراسی، ایران‌هراسی و انقلاب‌هراسی به‌شدت دنبال می‌شود. بر این اساس، آن‌ها با تاکتیک‌های مختلف و پیچیده‌ای با بهره‌مندی از ظرفیت امپراتوری رسانه‌ای، درصدد بی‌تفاوت کردن جوانان به اعتقادات دینی و رسوخ تفکرات الحادی در آن‌ها، ایجاد و تقویت شکاف و اختلاف بین گروه‌های اجتماعی، تضعیف اعتماد به نفس مردم، ناامیدسازی اقلشار مختلف اجتماعی، تغییر ادراک مسئولان، ایجاد شائبه ناکارآمدی نظام برخاسته از گفتمان انقلاب اسلامی و ... به جنگ با گفتمان انقلاب اسلامی برخاسته‌اند. آن‌ها با توجه به دسترسی گسترده به صنایع فرهنگی مختلف، رسانه‌ها، خبرگزاری‌ها و فناوری‌های نوین ارتباطی مانند شبکه‌های اجتماعی و ... در جهت تضعیف گفتمان انقلاب اسلامی، همه تلاش خود را به کار گرفته‌اند که کمک به رشد و گسترش سبک زندگی غربی، گسترش شکاف بین نسلی، مسئله‌سازی و مسئله‌یابی غلط، فرقه‌سازی و ... بخشی از این تلاش‌هاست (حسینی زاده، ۱۳۸۶: ۱۸).

تقویت گفتمان انقلاب اسلامی از رهگذر، شناخت و شناساندن مفاهیم رکنی و اصولی این گفتمان از قبیل: اسلام، هویت اسلامی، توأمان بودن دین و سیاست، فراجغرافیایی بودن، حق‌مداری و خدامحوری، ظلم‌ستیزی، مظلوم‌یوری، تکلیف‌گرایی، معنویت‌خواهی، استقلال همه‌جانبه و ... امکان‌پذیر است، این مهم همواره باید مورد توجه همگان به‌ویژه نخبگان،

تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران در حوزه‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی قرار داشته باشد.

۲. حزب‌الله لبنان

در اوایل سال ۱۹۶۰ میلادی، نفوذ و تسلط فرهنگ غرب (به‌خصوص فرانسه) و رواج تفکرات لائیک و بی‌بندوباری اخلاقی و عدم رعایت شئون اسلامی و درنهایت محرومیت مادی و معنوی شیعیان در آن برهه زمانی از تاریخ لبنان، تعدادی از روحانیون شیعه لبنانی را بر آن داشت تا پس از سال‌ها تحصیل در نجف اشرف به لبنان بازگشته و در مساجد منطقه محل سکونت خود به تبلیغ فرهنگ اسلامی بر اساس مذهب شیعه اثنی‌عشری بپردازند.

با گذشت زمان، همه نگاه‌ها به سه تن از این عالمان پرتلاش دوخته شده بود. این عالمان عبارت‌اند از: امام موسی صدر، آیت‌الله شیخ محمد مهدی شمس‌الدین و آیت‌الله شیخ محمدحسین فضل‌الله که هر یک ویژگی خاص خود را داشتند و روش‌های علمی و عملی خود را با توجه به دغدغه‌های فرهنگی موجود در جامعه لبنان در پیش گرفتند. در واقع، وجود رهبران مذهبی و دینی در صحنه لبنان نقش مهمی در پدیدآوردن و شکل‌گیری مقاومت اسلامی داشت؛ ضمن اینکه قبل از وقوع انقلاب اسلامی ایران نفوذ و مراوده‌های میان روحانیون شیعی در لبنان و ایران باعث همگرایی فکری میان آنان شده بود؛ اما وقوع انقلاب این همگرایی را در عرصه عمل نشان داد؛ بنابراین گسترش نفوذ روحانیون شیعی در لبنان یکی از دلایلی است که شیعیان لبنان، انقلاب اسلامی را پذیرفته‌اند (خشان، ۱۹۹۸: ۱۴). با ناپدیدشدن امام موسی صدر که با سخنرانی‌ها و حقایق‌های خود، تحول خاصی در جامعه شیعی لبنان به وجود آورد، شخصیت‌های دیگری همچون شیخ راغب حرب و سید عباس موسوی با الهام از انقلاب اسلامی و امام خمینی مسیر این فعالیت را تشکیلاتی کردند و هسته اولیه حزب‌الله را بنیان نهادند. «اگر فقر و محرومیت جامعه شیعی لبنان و همین‌طور رهبری دینی و تبلیغات آنان را دو عامل از مهم‌ترین عامل‌های داخلی زمینه‌ساز پیدایش حزب‌الله بدانیم، باید پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی را نیز عامل خارجی پیدایش و شکل‌گیری آن بدانیم. هرچند حمله رژیم صهیونیستی به لبنان در ژوئن ۱۹۸۲ میلادی و اشغال جنوب این کشور و آواره شدن هزاران نفر از شیعیان جنوب لبنان و کشتار و جنایت سربازان این رژیم علیه شیعیان لبنانی را نباید به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین عناصر زمینه‌ساز ظهور حزب‌الله فراموش کرد» (نورانی، ۱۳۹۸: ۱۹).

در مجموع؛ باید عوامل ذیل را در شکل‌گیری حزب‌الله لبنان مهم دانست:

۱. تأثیر آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران بر لبنان، به‌ویژه شیعیان؛
۲. محرومیت و فقدان عدالت اجتماعی در جامعه مسلمانان و ناکارآمدی ساختار حکومتی موجود؛
۳. جنگ‌های داخلی و فروپاشی نظام دموکراسی اجتماعی و نادیده گرفتن حقوق سیاسی فرهنگی شیعیان؛
۴. افزایش تجاوزهای رژیم صهیونیستی به مناطق جنوبی برای تضعیف جایگاه مسلمانان؛
۵. تحولات منطقه‌ای نظیر مذاکره‌های صلح اعراب، اسرائیل و مداخله گسترده کشورهای بیگانه در مسائل لبنان (تلاشان، ۱۳۸۹: ۵۷).

با توجه به اینکه حزب‌الله سابقه دیرینه‌ای چون مارونیت را در لبنان ندارد؛ اما عواملی موجب اهمیت این گروه در لبنان شده است. این گروه با اعتقادات اسلام شیعی و محور قراردادن آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران و امام خمینی، تاکنون توانسته به بسیج مردمی برای مقابله با اسرائیل بپردازد. این جنبش با توجه به نشأت گرفتن از مبانی اعتقادی و روش عملی خود از دین مبین اسلام، جهاد علیه اشغالگران را واجب شرعی دانسته و از این رو مبارزه با اسرائیل را در سرلوحه فعالیت خود قرار داده است.

۳. محورهای اشتراک و افتراق اندیشه سیاسی جنبش حزب‌الله لبنان با جمهوری اسلامی ایران

۳-۱. اشتراکات

اندیشه سیاسی هرچه باشد، اندیشه‌ای درباره پدیده‌های سیاسی است؛ پدیده سیاسی نیز هرچه باشد، در جامعه سیاسی تحقق می‌یابد؛ بنابراین نقطه آغاز بررسی چستی اندیشه سیاسی، نظر به جامعه سیاسی و شناخت چستی آن دارد. با توجه به تعاریف موجود از اندیشه سیاسی برای بررسی مقایسه‌ای اندیشه سیاسی جنبش حزب‌الله لبنان با انقلاب اسلامی ایران، می‌توان شاخصه‌های مهم اندیشه سیاسی را مانند دیدگاه نسبت به محور مقاومت، گسترش نمادگرایی شیعه (فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت طلبانه)، نوع نگاه به مسئله فلسطین و اسرائیل، دیدگاه نسبت به عقیده و ایدئولوژی، نفی گفتمان غربی با طرح گفتمان سیاسی به‌عنوان گفتمان جایگزین، دیدگاه نسبت به محور مقاومت و ... را مقایسه و بررسی نمود. با توجه به مؤلفه‌های اندیشه سیاسی و شاخصه‌های مهم آن در این مقاله به یازده مورد اشتراک اشاره شده است:

۱. نگرش و نوع نگاه به اسلام سیاسی؛
۲. نوع نگاه به مسئله فلسطین و اسرائیل؛
۳. دیدگاه نسبت به عقیده و ایدئولوژی؛
۴. اعتقاد و دیدگاه در مورد تجلی عوامل معنوی محوریت و نقش روحانیت در عمل سیاسی؛
۵. نگاه و تجلی از عاشورا و قیام امام حسین^(ع)؛
۶. گسترش نمادگرایی شیعه؛
۷. نفی گفتمان غربی با طرح گفتمان سیاسی؛
۸. پذیرش و باور به نظریه ولایت فقیه؛
۹. پیوستگی دین و سیاست؛
۱۰. اعتقاد و دیدگاه در مورد تجلیع عوامل معنوی؛
۱۱. دیدگاه نسبت به محور مقاومت.

۳-۱-۱. نگرش و نوع نگاه به اسلام سیاسی

در قرن بیستم گروه‌های بسیاری - از جمله گروه اخوان المسلمین - در حال گسترش اسلام سیاسی بودند. همچنین بنا بر اعتراف صاحب‌نظران، انقلاب اسلامی ایران تنها استثنا در این میان بوده که توانسته اسلام سیاسی را در صحنه سیاسی دچار تغییر عمیق گرداند و سایرین را از رسیدن به قدرت ناکام گذارد.

اسلام سیاسی شیعه به‌مثابه ایدئولوژی در جریان انقلاب اسلامی، به‌عنوان چراغ راه و راهنمای عمل انقلابیون جلوه گر شد؛ در ادامه آن‌ها با ایده اسلام سیاسی و بسیج مردمی علیه حکومت توانستند ضمن پیروزی در برابر باطل، مایه شگفتی و مباهات همگان شوند. باید اذعان داشت که اهداف اصلی انقلابیون، با توجه به ایدئولوژی جهان‌شمول، مبارزه با ناسیونالیسم و برقراری اتحاد اسلام در برابر غرب و احیای هویت اسلامی قرار گرفته و از این رو این انقلاب با توجه به زائد دانستن گفتمان جهانی دوست‌ساله و سازمان‌دهی شده، تهدیدی برای منافع ابرقدرت‌ها و نظام جهانی تلقی گردیده و در این راستا ضمن احیای ارزش‌های اسلامی، درصدد القای تفکر اسلام سیاسی در سراسر جهان برآمد. همچنین نظریه ولایت فقیه و حکومت جمهوری اسلامی بر پایه اسلام سیاسی شیعی که پس از انقلاب پدیدار گردید، منجر به عامل اختلافی در بین بعضی از گروه‌های شیعی لبنان تبدیل شد. اصلی‌ترین ویژگی حزب‌الله در مقایسه با گروه‌های اسلام‌گرای

شیعی در لبنان تبعیت از اسلام سیاسی شیعی و درنهایت در قالب ولایت فقیه بود (اسداللهی، ۱۳۸۲: ۱۰۹).

۳-۱-۲. نوع نگاه به مسئله فلسطین و اسرائیل

پیوند میان منافع ملی کشور و ضرورت ایستادن در کنار مردم فلسطین و مبارزه با اشغالگران سرزمین فلسطین و قدس شریف، موضوعی نیست که در نگاه ناظران منصف و آگاه به مسائل ایران و منطقه قابل انکار یا تردید باشد. جمهوری اسلامی ایران در موقعیتی نیست که بتواند با پرداختن به امور خویش و نادیده گرفتن سلطه ظالمانه و جعلی اسرائیل در خاورمیانه پیرامون خود حصار امنی ایجاد کند. مرزهای امن جمهوری اسلامی ایران تنها با مرزهای رسمی و پذیرفته شده بین المللی ترسیم نمی شود و منافع ملی آن در درون این مرزها تأمین نمی گردد (طاهری، ۱۳۸۸: ۱۹۱).

با توجه به اینکه حزب الله به لزوم آزادسازی کامل فلسطین و سرزمین های اشغال شده عربی ایمان دارد و معتقد است که ایجاد رژیم صهیونیستی در منطقه، امری نامشروع بوده و این رژیم غده سرطانی است و وجود آن مقدمه ای برای سلطه بر همه منطقه است و منافع کشورهای استکباری و حمایت آن از رژیم غاصب نباید توجه گر پذیرش ذلت بار پروژه اشغالگری در منطقه باشد؛ بنابراین ضروری است و وظیفه شرعی، انسانی، اخلاقی و حقوقی ایجاب می کند که بیشترین تلاش برای آزادسازی صورت گیرد (قاسم، ۱۳۸۳: ۱۵۵).

وجوه مشخصه و مشترک دفاع و حمایت قاطع از آرمان های فلسطین و نامشروع دانستن رژیم صهیونیستی در بین انقلاب اسلامی ایران و جنبش حزب الله لبنان به صورت مشهود و عملی تبلور یافته است. همچنین می توان نگرش این دو به مسئله فلسطین را از بُعد اعتقادی حائز اهمیت دانست. با توجه به حمایت و اعلام آمادگی از جنبش های به پا خواسته و مبارز برای آرمان های فلسطین از جانب جمهوری اسلامی ایران، این مسئله جزء لاینفک سیاست های حمایتی انقلاب اسلامی از جنبش های آزادی بخش منطقه است. همچنین حزب الله لبنان نیز در همین راستا از حمایت های زیادی برخوردار بوده و مسیر پیش رو با تاسی و الگوپذیری از انقلاب اسلامی ایران، حمایت از جنبش های آزادی خواهانه را در رسالت خود قرار داده است.

۳-۱-۳. دیدگاه نسبت به عقیده و ایدئولوژی

ایدئولوژی انقلاب اسلامی برخاسته از آموزه‌های اسلامی بود. اسلام به مدد مقوله‌های نوین، از حالت فرهنگ صرف به حالت اسلام ایدئولوژیک تغییر چهره داده است؛ چهره‌ای که در آن باورها و پندارهای دینی شکلی حرکت‌آفرین دارند و به عناصری تعبیه می‌شوند که همگی انقلابی و برانگیزاننده است؛ بدین معنا نوعی پیکره‌اندیشگی و یوتوپایی از تلقی‌های یک دین مبارز و ستیزه‌خو طراحی می‌شود و بدین ترتیب در فرآیند انقلاب، مذهب به‌مثابه واژگان آیینی جلوه‌گر شد که نمایش تاریخی یک ملت را که هستی‌شان را در مقابل هستی پادشاهان قرار داده بودند، در درون خود جای می‌داد.

در فرآیند انقلاب اسلامی، اسلام شیعی به‌مثابه ایدئولوژی انقلاب اسلامی، راهنمای عمل و رهایی‌ساز جلوه‌گر شد و به عینی‌ترین وجه در اندیشه انقلابی امام خمینی مطرح شد. جهان‌بینی امام، جهان‌بینی توحیدی است و آن را محور مبارزات خویش قرار داده بود. ایشان می‌فرماید: «انقلاب اسلامی بر مبنای اصل توحید استوار است که محتوای این اصل در همه شئون جامعه سایه می‌افکند» (امام خمینی، ۱۳۹۸، ج ۵: ۵). همچنین عناصر عقیده و ایدئولوژی علاوه بر اینکه نقش مؤثری در قوام‌بخشی به جنبش حزب‌الله دارند، متناسب با شرایط زمانه ابزارهای جدیدی را پدید می‌آورند که نقش مؤثری در دستیابی جنبش به اهداف آنان دارد. به‌طوری‌که ایمان به اسلام، اعتقاد به جهاد در راه خدا و نیل به شهادت - به‌عنوان مبدأ رستگاری - موجب شده تا نیروهای مقاومت اسلامی لبنان در برداشتن موانع و سختی‌ها از مسیر خود قدرت استثنایی یابند و بدون هیچ تغییر رویکردی به مقابله با رژیم صهیونیستی بپردازند. جنبش حزب‌الله روحیه شهادت را از افکار و دیدگاه‌های انقلاب اسلامی به ارث برده که نتیجه آن شجاعت نیروهای حزب‌الله در مقابل دشمن ماتریالیستی بود که با خرد محاسبه‌گری خود خواهان فرار از مرگ، زنده ماندن و ادامه زندگی دنیوی بود (درخشه و بیگی، ۱۳۹۵: ۵۳).

۳-۱-۴. محوریت و نقش روحانیت در عمل سیاسی

در اغلب جنبش‌های توده‌ای ایران، علما و روحانیون نقش کلیدی در برانگیختن توده‌های مسلمان داشتند.

واقعۀ رژی و ده‌ها رویداد دیگر، حکایت از این دارد که قدرت مرجع تقلید در بسیج توده‌های مردم از هر کس دیگری بیشتر است؛ بنابراین حس ناشی از اعتقاد

دینی یکی از مهم‌ترین عوامل محرک توده‌هاست و مسلماً آن گروه اجتماعی می‌تواند در بسیج توده‌ها نقش مهم‌تری ایفا نماید که با اعتقادات و احساسات دینی مردم سروکار داشته باشد که در ایران این گروه روحانیون بودند (نقیب‌زاده و امانی، ۱۳۸۲: ۱۲۸).

انقلاب اسلامی ایران با اراده و خواست روحانیان مبارز شیعه، به رهبری امام خمینی که نقش پیش‌گام، هدایت‌گر و بسیج‌توده‌ها را برعهده داشت به پیروزی رسید. آنان با عزمی راسخ، تحولی بنیادین دولت و جامعه را طلب کردند و با مبارزه‌ای قاطع علیه رژیم طاغوتی پهلوی برای تحقق ارزش‌های اسلامی، زندان، شکنجه، شهادت، تبعید و انواع محرومیت‌ها را به جان خریدند؛ یعنی اگر اراده روحانیت انقلابی و مبارز شیعه برای ایجاد انقلاب نبود، انقلابی در این برهه از تاریخ ایران تحقق نمی‌یافت.

روحانیت نقش مهمی از همان آغاز حرکت و تشکیل حزب‌الله داشته است. روحانیونی نظیر شیخ صبحی طفیلی، سید عباس موسوی، سید حسن نصرالله، شیخ حسین کورانی، شیخ محمد یزیک، شیخ عقیف نابلی در ایجاد تشکیل حزب‌الله نقش اساس را ایفا نمودند (اسداللهی، ۱۳۷۹: ۶۹).

۳-۱-۵. واقعه عاشورا و قیام امام حسین^(ع)

یکی از وقایعی که در طول تاریخ مورد توجه جنبش‌های اسلامی بوده و از آن در جهت قیام علیه حاکمان جور استفاده شده، واقعه عاشورا و قیام امام حسین^(ع) است. امام خمینی مانند سایر رهبران جنبش‌های اسلامی از این قیام الهام گرفت و مردم را به الگوپذیری از امام حسین^(ع) و قیام دعوت نمود. اهمیت قیام امام حسین^(ع) از آن جهت است که ایشان با قیام و حرکت خویش، روح ظلم‌ستیزی را در مردم زنده کرد و از وجودشان، ترس را دور و احساس عبودیت و بردگی را زایل نمود و در یک کلمه به جامعه شخصیت داد. بدین ترتیب، مردم مسلمان ایران با اتخاذ روحیه ظلم‌ستیزی و شهادت‌طلبی از واقعه عاشورا و در سایه رهنمودهای امام خمینی در مقابل اقدامات ظالمانه رژیم پهلوی ایستاده و دست به انقلاب زدند (بیکی، ۱۳۸۹: ۱۸۰).

بررسی پیامدهای قیام عاشورا و بازخوانی آن در جنبش حزب‌الله لبنان بیانگر آن است که قیام حسینی در جایگاه حماسه‌ای فرامکانی و فرازمانی، منشأ تحولاتی بنیادین در تاریخ اسلام بوده و تأثیر شگرفی در بیداری و حرکت آفرینی گروه‌های حق‌طلب اسلامی از جمله جنبش حزب‌الله

لبنان داشته است. مهم‌ترین پیامدهای عاشورا که به صورت تطبیقی - مقایسه‌ای در جنبش حزب‌الله لبنان تحلیل و بررسی شد عبارت بودند از: آگاهی بخشی به مسلمانان، پاسداری از ارزش‌های اسلامی بر مبنای اصل امر به معروف و نهی از منکر، معرفی گروه‌های باطل، عزتمندی، ولایت‌مداری، روحیه شهادت‌طلبی، ادای وظیفه جوانان و خانواده به منظور انجام دادن تکلیف الهی، الهام بخشی نهضت‌های رهایی‌بخش و حرکت‌های انقلابی تاریخ و برقراری همبستگی و انسجام اجتماعی. در واقع، جنبش حزب‌الله، نقطه عطف تاریخ لبنان، الگوی مقاومت حسینی را به بهترین شکل به منصفه ظهور نشانده و با استفاده از درس‌ها و عبرت‌های قیام حسینی از طریق مخالفت و مقابله با اسرائیل و سایر دشمنان داخلی و خارجی، علاوه بر روشنگری مردم و کسب مشروعیت و ایجاد همبستگی در خصوص مقاومت، الهام‌بخش بسیاری از گروه‌های مبارز غیرشیعی شده و سایر الگوها را نیز با تغییر مواجه کرده است (طاهری: ۱۳۹۱: ۹۳).

۳-۱-۶. گسترش نمادگرایی شیعه (فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت طلبانه)

«با توجه به اینکه ریشه این فرهنگ از قیام امام حسین^(ع) نشأت گرفته، لذا از آن به عنوان الگو و نماد مبارزه با ظلم و شهادت در مبارزه سیاسی استفاده شده است که تبلور عینی آن را هم توانست برای سایر جنبش‌های اسلامی دنیا آشکار سازد. همچنین شیعه توانسته با این نگرش مشروعیت هر حکومت ظالمی را به چالش کشیده و خواستار برقراری حکومت عدل و در راستای آن برپایی حکومت موعود گردد. انقلاب اسلامی ایران اولین کشوری بود که توانسته این نگرش را به منصفه ظهور برساند» (طاهری: ۱۳۸۸: ۲۵۲).

نمادگرایی حزب‌الله و استفاده از سمبل‌های مذهب شیعه باعث می‌گردد که افراد با پیوستن به این حزب از لبنانی بودن یا عضو یک طایفه محروم بودن در کشوری که به وسیله جنگ میان طوایف مختلف و متعدد پاره پاره شده بود، دست بردارند. همچنین استفاده از نمادهایی همچون: عاشورا، شهادت امام حسین^(ع)، قیام مهدی موعود^(عج) و ... حزب‌الله را در انتقال پیام‌های مربوط به جهاد، شهادت، استقامت و تحمل مشکلات و مصائب، توانمند ساخت. بدین ترتیب یک روستایی فقیر و یا یک جوان فقیر شیعه ساکن حومه جنوبی بیروت، از طریق حزب‌الله به یک مسلمان انقلابی تبدیل می‌شد که عضو یک جامعه دینی - سیاسی گسترده و سربازی در یک جنبش جهانی به رهبری امام خمینی برای پیروز ساختن اسلام بر کفر جهانی به شمار می‌آمد (طاهری: ۱۳۸۸: ۲۵۲).

۳-۱-۷. نفی گفتمان غربی با طرح گفتمان سیاسی به عنوان گفتمان جایگزین

با توجه به اینکه منشأ مشروعیت نظام جمهوری اسلامی ایران دین و اخلاق است و این مشروعیت مبتنی بر ایدئولوژی اسلامی و به ویژه تشیع است؛ لذا تضاد و تقابل آن با نظام بین الملل امری طبیعی است. کشورهایی با ایدئولوژی لیبرالیسم، سوسیالیسم و کمونیسم و ... که قدمتی چند ساله داشته و به نحوی برای جامعه بین الملل شناخته شده بودند، ناگهان با اهداف ایدئولوژیکی انقلاب اسلامی ایران که برگرفته از فرهنگ دینی و ارزش های بومی و سنتی بنا گردیده بود روبرو شدند. همچنین برای کشورهایی که با سابقه ایدئولوژی هایی که قدمت طولانی داشته، به هیچ وجه رویکرد دینی یا احیای سنت سیاسی اسلام برای آنها قابل هضم نبود. با توجه به حوزه نفوذ اندیشه غربی و سیطره گفتمان غرب محور در ایران، حاکم شدن این گفتمان، چالش جدیدی را برای گفتمان غربی فراهم نمود (ملکوتیان، ۱۳۸۲: ۲۶۸).

همچنین حزب الله لبنان بر اساس مؤلفه های گفتمانی اش، می تواند در زمره اسلام سیاسی شیعی جای گیرد. منظور از سیاسی بودن این است که مذهب تشیع در زمان غیبت، به مرجعیت دین و شریعت در امور سیاسی و اجتماعی بر اساس قرائت شیعی اعتقاد دارد و از این رو اسلام سیاسی شیعی در پی تشکیل حکومت اسلامی است. گفتمان اسلام سیاسی و به طور مشخص مردم سالاری شیعی، بر محور اسلام و اراده اکثریت است و حفظ آرامش، ثبات و امنیت جامعه اهمیت خاصی دارد. همچنین می توان گفتمان حزب الله را می توان در زیر مجموعه گفتمان اسلام سیاسی مردم سالار شیعی دسته بندی کرد (علوی پور و منوچهری، ۱۳۹۲: ۲۲).

۳-۱-۸. پذیرش و باور به نظریه ولایت فقیه

شاه بیت اندیشه سیاسی امام خمینی ولایت فقیه است. نظریه ای که بر طبق آن اداره امور دولت ها و کشور باید به دست فقها سپرده شود. ولایت فقیه تا قبل از ملا احمد نراقی چندین محلی از اعراب نداشت و فقیهان شیعه ولایت فقها را فقط در حوزه قضا و امور فردی می دانستند و فتوا دادن و سیاست و امور سیاسی را از وظایف فقیه نمی دانستند. شاید برای اولین بار ملا احمد نراقی مبحث ولایت فقیه را به صورت منسجم مورد بحث قرار داده است و بعد از ایشان هم امام خمینی این کار را انجام داده است (جهان بزرگی، ۱۳۸۱: ۴۸). امام خمینی در چندین مرحله مبحث ولایت فقیه را در آثار خود مطرح کردند (قاضی زاده، ۱۳۷۷: ۱۵۵ - ۱۶۹). در اکثر این آثار امام ابتدا ضرورت تشکیل حکومت (اسلامی) را اثبات می نماید در وهله بعد ایشان به ویژگی های

حاکم این حکومت و اختیارات آن پرداختند.

دو اصل در ارائه نظریه ولایت فقیه امام خمینی که بیان کننده نوع خاصی از اداره جامعه است و از طریق آن حاکمیت در جامعه اسلامی تحقق می‌یابد، توسط امام مؤثر بودند:

الف. عدم تعطیل حاکمیت و ولای زعامت در عصر غیبت امام معصوم^(ع)؛

ب. اصل اساسی ضرورت تحقق حاکمیت از جانب افرادی که از دو شرط اساسی، دانش

و عدالت برخوردار باشند (جهان‌بزرگی، ۱۳۸۱: ۴۸).

حزب‌الله در کتابچه‌ای که در خصوص تاریخچه و دیدگاه‌های خود منتشر نموده است،

این چنین بیان می‌دارد:

در خصوص ولایت امر، ما خود را به مرجعیت رشیدی پایبند می‌دانیم. ولایت

در ولی جامع‌الشرایطی که عدالت، اعلیت، کفایت، آگاهی به مسائل روز،

مدیریت، تقوا و سایر صفات لازم در او تجلی یافته است (زمانی محبوب،

۱۳۸۷: ۱۶۰).

این مسئله به خوبی بیانگر میزان تأثیرپذیری حزب‌الله از ایدئولوژی و اندیشه انقلاب اسلامی

و پیرو آن جمهوری اسلامی است. در واقع مسئولان این جنبش با پیروی از ایدئولوژی اسلام

شیعی منبعث از اندیشه امام خمینی به سمت توسعه اصول‌گرایی اسلامی، روحیه جهاد و مبارزه

با ظلم و قدرت‌های استعماری و به خصوص رژیم صهیونیستی رفتند و پایه‌های اولیه حزب‌الله را

بنیان نهادند و جایگاه آن را از یک حزب نظامی به یک سازمان سیاسی، نظامی و اجتماعی ارتقا

بخشیدند (جعفرپورکلوری، ۱۳۸۹: ۱۰۷).

پذیرش کامل نظریه ولایت فقیه و رهبری امام خمینی را می‌توان اصلی‌ترین ویژگی شیعیان

(مخصوصاً حزب‌الله) در مقایسه با گروه‌های اسلام‌گرا در جهان عرب قلمداد نمود که این ویژگی،

بر کلیه ارکان تشکیلاتی (شیعیان) و همچنین دیدگاه‌های حزب‌الله سیطره داشت. (سلیمانی‌زاده،

۱۳۸۶: ۱۹۴). سیدحسن نصرالله دبیر کل حزب‌الله لبنان «ولی فقیه را استمراردهنده رسالت

پیامبر^(ص) پس از رحلت آن حضرت می‌داند» و «امام خمینی را امام حسین عصر و شخصیتی

مقدس از سلاله پیامبر^(ص)» توصیف می‌کند (غریب، ۱۳۸۴: ۱۱۳).

۳-۱-۹. پیوستگی دین و سیاست

امام خمینی به عنوان نظریه‌پرداز و رهبر انقلاب اسلامی و به عنوان شخصیتی که سخنان و

نوشته‌هایش جهت‌دهنده به نظام و انقلاب بوده با تأکید بر پیوند و همراهی اسلام و سیاست و سابقه تاریخی آن تأکید دارد و آن را جزء لاینفک از یکدیگر می‌داند. انقلاب اسلامی ایران و حزب‌الله لبنان هم بر ارتباط و همراهی مستمر دین و سیاست تأکید داشته و در منشور اندیشه‌ای خویش بر آن تأکید داشته است (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۷: ۲۰۴).

همچنین دیدگاه امام نسبت به تشکیل حکومت اسلامی کاملاً متمرکز بر ضرورت ارتباط دین با نظام سیاسی است. امام خمینی در مورد رابطه دین و سیاست با تأکید بر اینکه دانه و قلمرو قوانین اسلام منحصر و محدود به ابعاد عبادی آن نیست و احکام اسلام در تمامی ابعاد زندگی انسان با توجه به تحولات زمان، سرایت و شمول دارد. همچنین در برداشتی ابتدایی حوزه عرفان و حوزه سیاسی و اجتماع، جزء جدایی و انفصال این دو، چیز دیگری به ذهن متبادر نمی‌شود و این در حالی است که در اندیشه سیاسی امام، عرفان محیط بر مسائل دیگر است (سلیمانی، ۱۳۸۶: ۱۰۹). پافشاری بر عدم جدایی دین از سیاست، یک از خصایص مهم حزب‌الله لبنان است. سید حسن نصرالله در این باره و الگوگیری از ایران چنین می‌گوید:

اسلام برای ما دین مسجد و مدرسه و خیابان و دولت و نهادهای آن است. دین قادر به برپایی انقلاب و اقامه دولت است... همان‌گونه که در ایران ثابت شد که اسلام قادر است، در مشکل‌ترین شرایط و بدترین تهدیدها، انقلاب بر پا و دولت اقامه کند. همچنین رهبر بزرگ ما، امام خمینی^(ره)، به‌راستی احیاگر دین، ارزش‌ها و تعالیم اسلامی در دوران معاصر بودند که توانستند اسلام را به‌عنوان رسالتی الهی، حرکتی متمدن و روشی برای زندگی فردی و اجتماعی مطرح کنند و در عین حال، اصول، مبانی، هویت و حتی اصطلاحات کلی اسلام را حفظ نمایند (اسداللهی، ۱۳۸۲: ۱۷۲).

۳-۱-۱۰. اعتقاد و دیدگاه در مورد تجلی عوامل معنوی

معنویت از نظر رهبر کبیر انقلاب همانا ثمره ایمان، عبودیت و خلوص بندگی خداست: «آنچه موجب سعادت و جاودانگی ما می‌شود، صفای معنویت و ثمرات خلوص بندگی است» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۲۱: ۵۰). امام در بیان عوامل پیروزی می‌فرماید: «ایمان به خدا، ایمان به مبادی اسلامی بود که شما را پیروز کرد» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶: ۳۰۹). و در جای دیگر از همه این موارد با عنوان «معنویت» نام می‌برد: «ملت ما تاریخی را تاریخ دیگر کرد.

جریان تاریخ را عوض کرد. آن‌ها هم حساب همه‌چیز را می‌کردند الا یک حساب و آن حساب معنویت!» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۳: ۵۲۱).

این قوه ایمان است که مردم را سرتاسر ایران بسیج کرد. این دست غیبی الهی بود که مردم ایران را - سرتاسر - از بچه دبستانی تا پیرمرد بیمارستانی، با هم هم‌صدا و با هم هم مقصد کرد... قدرت ایمان، قوه اسلام، قدرت معنوی ملت، این پیروزی را به ما ارزانی داشت (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶: ۳۶۰).

سید حسن نصرالله به مناسبت این پیروزی (جنگ ۳۳ روزه) می‌گوید:

جهاد دلاورانه و مظلومانه شما که نصرت الهی را به شما ارزانی داشت، بار دیگر ثابت کرد که سلاح‌های مدرن و مرگبار در برابر ایمان و صبر و اخلاص، ناکارآمد است و ملتی که ایمان و جهاد دارد مغلوب سیطره قدرت‌های ستمگر نمی‌شود. معنویت در رزمندگان دلیر حزب‌الله لبنان تأثیر فراوان داشته و مجاهدان با بهره‌گیری از این عوامل و تکیه بر باورهای دینی بر ارتش به‌ظاهر قدرتمند دشمن فائق آمدند» و بار دیگر این جمله زیبای مقام معظم رهبری را تفسیر نمودند: «ملتی که بخواهد در برابر امواج طوفانی، پولادین باشد و در تعارض و تقابل با قدرت‌ها و استکبار جهانی، پیروز و سربلند بیرون آید، تنها در سایه معنویت می‌تواند به این هدف الهی دست یابد (انصاری، ۱۳۸۶: ۶۳).

۳-۱-۱۱. دیدگاه نسبت به محور مقاومت

بر این اساس، از دستاوردهای مهم و تأثیرگذار قدرت نرم انقلاب اسلامی، شکل‌گیری محور مقاومت اسلامی در منطقه خاورمیانه است. محور مقاومت اسلامی، اصطلاحی سیاسی است که نخستین بار توسط روزنامه لیبایی الزحف الخضرو در مقابل اصطلاح محور شرارت که توسط جورج بوش در سال ۲۰۰۲ مطرح گردید، قرار گرفته است. بر این اساس، کشورهایی که رئیس‌جمهور آمریکا از آن‌ها با عنوان محور شرارت نام می‌برد، در اصل کشورهای محور مقاومت در مقابل ایالت متحده آمریکا بوده و تلاش آن برای سلطه‌گری بر سایر کشورها محسوب می‌شوند. همچنین محور مقاومت، یک ائتلاف ژئوپلیتیک منطقه‌ای و مرکب از مجموعه بازیگران دولتی شامل کشورهای ایران، سوریه و عراق و سازمان‌های غیردولتی مانند، حزب‌الله لبنان، حماس و جهاد اسلامی فلسطین و جنبش شیعیان حوثی‌های یمن است که دارای منافع مشترک ملی،

ژئوپلیتیک و ایدئولوژیک می‌باشند و جمهوری اسلامی ایران در مرکز آن قرار دارد (بصری و مجیدی نژاد، ۱۳۹۶: ۱۱).

تنها چند روز بعد از تهاجم رژیم صهیونیستی، الگوی مقاومت که متأثر از انقلاب اسلامی در لبنان گستره داشت، توسط جمعی از جوانان شیعه محقق گردید. آن‌ها توانستند مقاومت قابل توجهی را در ورودی جنوبی شهر بیروت بر علیه نیروهای رژیم صهیونیستی از خود به نمایش بگذارند. آن روزها جوانان شیعی لبنان با بهره‌گیری و الگوپذیری از نهضت اسلامی توانستند انرژی جنبش مقاومت را صدچندان جلوه نمایند (اسداللهی، ۱۳۸۲: ۵۲).

به‌طور یقین مکتب قهرمان‌پرور مقاومت حزب‌الله لبنان به رمز و نشانه‌ای برای آزادگان جهان اسلام و عرب و دنیا بدل شد، به‌گونه‌ای که حضور خود را با اقتدار کامل و صلابت تمام بر تصمیم‌گیران و سیاست‌سازان کاخ سفید و دیگر کشورهای بزرگ امپریالیستی که در خط آمریکا قرار دارد، تحمیل کرد و با ایمان راسخ و خون‌های پاک توانست قدرت‌های سرکوبگر و ستم‌پیشه را تحقیر نماید. (شحاده، ۲۰۰۶: ۳۹۵). همچنین می‌توان از مهم‌ترین نتایج شکل‌گیری حزب‌الله از سال ۱۳۸۲ تا به حال و پیروزی‌های آن را، اوج گرفتن محور مقاومت در این کشور و ملت‌های منطقه دانست.

۲-۲. افتراقات

۳-۲-۱. احیای اسلام به‌عنوان یک مکتب جامع و جهانی

انقلاب اسلامی ایران توانست جوامع غربی و لیبرال را که پیوسته در مسیر انزواکشیدن و حاشیه‌راندن تعالیم دینی بودند با احیای آرمان‌های مذهبی و ارزش‌های دینی در جهان و زمینه‌سازی حیات دوباره اعتقادیون به نقش بااهمیت دین با چالش غیرمنتظره و تحولات عظیم و شگرفی روبه‌رو کنند. در واقع عظمت و عزت دین‌داران سراسر جهان در دنیای سکولار، با پیروزی انقلاب اسلامی ایران حیات دوباره‌ای پیدا نمود و این انقلاب از نظر تحلیل‌گران توانست با توجه به خارج شدن دین در دوره رنسانس از صحنه اجتماعی، مجدد دین را به صحنه اجتماعی بازگرداند (شحاده، ۲۰۰۶: ۲۴۵).

همچنین انقلاب اسلامی توانست، تأثیر مثبت قدرت و ارزش‌های خود از بعد ایدئولوژیک به‌طور محسوس و ملموس در گوشه و کنار دنیا، به‌ویژه در میان مسلمانان و محرومان آمریکای شمالی و جنوبی، خاورمیانه عربی، جنوب شرق آسیا و سرزمین‌های فلسطین و به‌ویژه جنوب

لبنان نمایان سازد (سالار، ۱۳۸۲: ۹۴).

حزب‌الله لبنان نمونه بارز گروهی سیاسی - ایدئولوژیکی است که علاوه بر حفظ اصول و آرمان‌های خود، درک درستی از تحولات داخلی و منطقه‌ای داشته است و به همین دلیل نیز توانسته با حفظ آن اصول، جایگاه مستحکمی در داخل لبنان و منطقه به دست آورد. همچنین رهبران جنبش با در نظر گرفتن شرایط خاص لبنان، تنها درصدد تبدیل شدن به یک گروه سیاسی مؤثر در این کشور هستند. در همین راستا حزب‌الله قصد ایجاد حکومت اسلامی در لبنان را ندارد، چرا که لبنان دارای فرهنگ و ادیان مختلفی است. به گونه‌ای که هیچ نمی‌توانند به‌طور قاطع بر دیگران برتری یابند، بلکه می‌بایست به‌صورت مشترک و با تعامل با یکدیگر در کنار هم در لبنان زندگی کنند. این موضوع را می‌توان در بیان دبیر کل حزب‌الله سید حسن نصرالله استنباط کرد: «ما بر این عقیده‌ایم که تشکیل یک حکومت اسلامی نیازمند تمایل عده زیادی از مردم می‌باشد که این در شرایط فعلی لبنان فراهم نیست و احتمالاً نخواهد بود» (پروین و باقری چوبه، ۱۳۹۳: ۹۵)

نتیجه‌گیری

جمهوری اسلامی ایران در خصوص حضور خود در لبنان معتقد است که این حضور، نخستین نقطه تماس مستقیم میان انقلاب اسلامی ایران با یک طایفه بزرگ شیعی مذهب در جهان عرب است که بعد از عراق به‌عنوان بزرگ‌ترین گروه شیعی در میان کشورهای عرب محسوب می‌شود. در ادامه این امر طبیعی بوده که ایران یک بازیگر رهبرگونه‌ای در امور این گروه مقاومت داشته باشد و شیعیان لبنان را به‌عنوان پایگاه و دریچه‌ای مناسب در جهت توسعه نفوذ خود در قلب چالش‌های عرب‌ها و اسرائیل مورد حمایت قرار دهد.

از آنجایی که حزب‌الله تنها جنبش شیعی در منطقه خاورمیانه بوده که نظریه‌های بازتاب انقلاب اسلامی در این گروه به‌طور عملی پیاده‌سازی گردیده است؛ لذا از بدو شکل‌گیری تا به امروز تحولاتی در راستای اهداف مشخص و ساختار تشکیلاتی خود داشته است. در این مقاله تلاش شد تا اندیشه سیاسی جنبش حزب‌الله لبنان را با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران بر اساس شاخصه‌هایی که طبق اولویت‌های اندیشه‌ای و تعاریف موجود درخصوص اندیشه سیاسی مطرح گردیده است مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به شاخصه بارز انقلاب اسلامی و حزب‌الله لبنان در پیروی از ایدئولوژی دینی که به‌عنوان مذهب مشترک شیعی آن را برجسته و نمایان

گردانیده است، می‌توان موارد اعلام شده برای مقایسه را در امتداد این شاخصه بررسی و کنکاش نمود. با توجه به ارائه نظریه ولایت فقیه امام خمینی که بیان کننده نوع خاصی از جامعه است، حزب الله لبنان نیز در پیروی و تبعیت از این اصل، جزء اصلی ترین گروه های اسلام گرای جهان عرب محسوب می شود که با توجه به محدود مخالفت های انجام گرفته توسط گروه های شیعی لبنان از این اصل تبعیت داشته و می توان این مورد را هم جزء اشتراکات مهم بین انقلاب اسلامی و این حزب قلمداد کرد. یکی از وقایعی که در طول تاریخ، مورد توجه جنبش های اسلامی بوده و از آن در جهت قیام علیه حاکمان جور استفاده شده واقعه عاشورا و قیام امام حسین^(ع) است. امام خمینی مانند سایر رهبران جنبش های اسلامی از این قیام الهام گرفت و مردم را به الگوپذیری از امام حسین^(ع) و قیام او دعوت نمود. در این راستا حزب الله لبنان با توجه به ایدئولوژی شیعی و دینی در امتداد این مسیر در جریان شد. با توجه به نفی گفتمان غربی با طرح گفتمان سیاسی به عنوان گفتمان جایگزین، انقلاب اسلامی ایران که مبتنی بر ایدئولوژی اسلام و به ویژه مذهب شیعه بود و با توجه به مشروعیت این نظام که نشأت گرفته از دین و اخلاق دینی بوده؛ لذا در تضاد و تقابل با نظام بین الملل برآمد. همچنین می توان گفتمان حزب الله را در زیر مجموعه گفتمان اسلام سیاسی مردم سالار شیعی دسته بندی کرد. تنها فرق انقلاب اسلامی ایران با جنبش حزب الله لبنان احیای اسلام به عنوان یک مکتب جامع در لبنان است. با توجه به اینکه حزب الله لبنان نمونه بارز گروه سیاسی - ایدئولوژیکی است که علاوه بر حفظ اصول و آرمان های خود درک درستی از تحولات داخلی و منطقه ای داشته است؛ به همین دلیل نیز توانسته با حفظ آن اصول، جایگاه مستحکمی در داخل لبنان و منطقه به دست آورد. شایان ذکر است با توجه به تنوع فرهنگ و وجود ادیان مختلف در لبنان ایجاد حکومت یکپارچه اسلامی در حالت فعلی امکان پذیر نیست.

منابع

۱. اسداللهی، مسعود. (۱۳۷۹). از مقاومت تا پیروزی، تهران: اندیشه‌سازان نور.
۲. _____ . (۱۳۸۲)، «حزب الله لبنان: از رادیکالیسم تا واقع گرایی»، *مطالعات خاورمیانه*، شماره ۳۵، صص ۱۰۱-۱۴۶.
۳. _____ . (۱۳۸۲)، جنبش حزب الله لبنان، گذشته و حال، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۴. - امام خمینی، سید روح‌الله. (۱۳۸۹)، *صحیفه امام*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۵. انصاری، طاهره (۱۳۸۶)، *شکوه مقاومت*، قم: پژوهشکده باقرالعلوم امیرکبیر.
۶. بصیری، محمدعلی؛ موسی مجیدی‌نژاد. (۱۳۹۶)، «بررسی تهدیدهای امنیتی داعش در محور مقاومت و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، *مطالعات انقلاب اسلامی*، دوره ۱۴، شماره ۴۸، صص ۲۶-۷.
۷. بیکی، مهدی. (۱۳۸۹)، *قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)*، تهران: دانشگاه امام صادق.
۸. پروین، خیرالله و عباس باقری چوبه. (۱۳۹۳)، *پندارشناسی اقدامات حزب الله لبنان از منظر حقوق بین الملل*، تهران: نشر خرسندی.
۹. جهان بزرگی، احمد. (۱۳۸۱)، *اندیشه سیاسی امام خمینی (ع)*، تهران: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
۱۰. جعفرپورکلوری، راشد. (۱۳۸۹)، *آزادترین مرد جهان*، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۱۱. خشان، هلال. (۱۹۹۸)، *الاسلام و الاعصر الحدیث*، بیروت: الانتشارات و البحوث.
۱۲. خسروشیری، علی و مصطفی جوان. (۱۳۸۸)، «ایران پس از انقلاب اسلامی و حزب الله لبنان: تأثیرات و پیامدها»، *فصلنامه مطالعات بسیج*، سال دوازدهم، شماره ۴۲، صص ۲۸-۴۹.
۱۳. درخشه، جلال؛ بیگی، علیرضا. (۱۳۹۵)، «کارآمدی حزب الله لبنان در دستیابی به مقبولیت اجتماعی و مشروعیت سیاسی»، *فصلنامه پژوهش های سیاسی جهان اسلام*، سال ششم، شماره چهارم، زمستان ۹۵، صص ۳۳-۵۹.
۱۴. زمانی محجوب، حبیب. (۱۳۸۷)، «ولایت محوری رمز پیروزی حزب الله لبنان»، *فصلنامه مریبان*، سال هشتم، شماره ۲۷، صص ۱۵۷-۱۸۲.

۱۵. سالار، محمد. (۱۳۸۲)، «تأثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی در سطوح مختلف فرامنطقه‌ای»، فصلنامه پژوهشی اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۷ و ۸، صص ۱۰۴-۸۲.
۱۶. سلیمانی‌زاده، داود. (۱۳۸۶)، انقلاب اسلامی و احیای هویت دینی شیعیان لبنان، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۱۷. شحاده، احمدحسین. (۲۰۰۶)، دلاوری‌های حزب‌الله و آینده جدید جهان عرب، ترجمه محمد رضا میرزاجان (ابومین)، تهران: انتشارات قدر ولایت.
۱۸. طاهری، سید مهدی. (۱۳۸۸)، بازتاب انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۹. _____ . (۱۳۹۱)، «بازخوانی پیامهای عاشورادر جنبش حزب‌الله لبنان»، فصلنامه جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال سوم، شماره اول، صص ۷۱ - ۹۳.
۲۰. علوی‌پور، محسن؛ منوچهری، عباس. (۱۳۹۲)، «تضمینات سیاسی سینمای عباس کیارستمی»، پژوهش سیاست نظری، دوره جدید، شماره ۱۴، صص ۲۷-۱.
۲۱. غریب، امل سعد. (۱۳۸۴): دین و سیاست در حزب‌الله، ترجمه غلامرضا تهامی، تهران: اندیشه‌سازان نور.
۲۲. قاضی‌زاده، کاظم، ضیایی فر، سعید. (۱۳۷۷)، اندیشه‌های فقهی-سیاسی امام خمینی (ره)، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری.
۲۳. قاسم، شیخ نعیم. (۱۳۸۳)، حزب‌الله لبنان خط مشی، گذشته و آینده، ترجمه محمد مهدی شریعتمدار، تهران: انتشارات اطلاعات.
۲۴. ملکوتیان، مصطفی. (۱۳۸۲)، «تأثیرات منطقه‌ای و جهانی انقلاب اسلامی»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۶۱، صص ۲۸۶-۲۶۵.
۲۵. نورانی، سید مهدی. (۱۳۹۸)، حزب‌الله در سوریه، قم: انتشارات شهید کاظمی.
۲۶. نقیب‌زاده، احمد؛ امانی، وحید. (۱۳۸۲)، نقش روحانیت شیعه در پیروزی انقلاب اسلامی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.